ILMATIETEEN LAITOS

LAUSUNTO

16.10.2023 523/03.00.01/2023

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta

Kuulemispyyntö 11.10.2023, VNS 1/2023 vp

Ilmatieteen laitoksen lausunto 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta on pyytänyt Ilmatieteen laitokselta lausuntoa koskien Valtioneuvoston selontekoa vuosien 2024-2027 julkisen talouden suunnitelmasta. Ilmatieteen laitos on perehtynyt aineistoon ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Valmistelussa on huomioitu hyvin valtiontalouden tila ja tulevien vuosien haasteet. Ilmatieteen laitoksen näkökulmasta halutaan nostaa esiin seuraavat seikat:

1. Hallituksen talouspoliittisen linjan osalta on hyvin tunnistettu tarve TKI-toiminnan rahoituksen ja osaamistason nostoon. TKI:n osalta on tärkeää:
    a. Varmistaa EU-hankkeiden kansallisen vastinrahoituksen kohdentuminen täysimääräisenä (35 milj.€ v.2024) korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille. Kohdentamisperusteita ei ole julkisen talouden suunnitelmassa avattu, mutta tärkeää olisi noudattaa em. tahojen saamia EU-hankkeiden rahoitusmääriä jakoperusteena. Ilmatieteen laitos on jo aiemmin tuonut ilmi, että sen EU-rahoituksen tason nostaminen nykyisestä olisi osaamisen ja palveluiden puolesta mahdollista, mutta budjettirahoituksen taso ei enää sitä mahdollista, koska hankkeiden omarahoitusosuuksiin ei voida osoittaa lisämäärärahoja. Tältä osin Ilmatieteen laitos odottaa valmistelun yhteydessä lisämäärärahan osoittamista laitoksen ao. tutkimushankkeiden vastinrahoitukseen.
    b. Kohdentaa tutkijankoulutuspilottiin suunnitellut määrärahalisäykset yliopistojen ja valtion tutkimuslaitosten kesken. Nykyisellään pilottia ollaan toteuttamassa epätarkoituksenmukaisella tavalla kohdentaen koko rahoitus yliopistoille. On muistettava, että yleisesti TKI-toiminnan tutkijankoulutuksen keskeisenä tavoitteena on tuottaa tohtoritason osaajia elinkeinoelämän tarpeisiin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tutkimuslaitoksilla on keskeinen rooli; niillä on rajapinta elinkeinoelämän käytännöllisiin, konkreettisiin kysymyksiin eri tavalla kuin akateemiseen tutkimukseen keskittyvillä yliopistoilla. Todettakoon, että tällä hetkellä Ilmatieteen laitoksella on n. 50 väitöskirjatyötä tekevää tutkijaa ja vuosittain tohtorintutkinnon suorittaa n. 10 henkilöä.

Käytännössä tilanne voitaisiin korjata kohdentamalla tutkimuslaitoksille osa ao. pilotin rahoitukseen suunnitellusta kokonaisuudesta niiden talousarviorahoitukseen tutkijankoulutusta varten. Toinen vaihtoehto olisi osoittaa Suomen Akatemialle ao. summa haettavaksi tutkimuslaitoksille väitöskirjatutkijoiden rahoitukseen.

2. Ilmatieteen laitos kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että hallitusohjelmassa mainittuun avaruustilannekeskuksen toiminnan käynnistämiseen ei ole osoitettu sen edellyttämää rahoitusta JTS:ssä, mikä hidastaa keskuksen perustamista. Suomen muuttunut turvallisuusympäristö ja Suomen tuore jäsenyys EU-SST -konsortiossa edellyttää laitoksen näkemyksen mukaan nyt panostamisesta avaruuden tilannekuvaan liittyviin toimintoihin.

3. JTS:ssä on todettu tarve valtionhallinnon toimintamenosäästöihin ja tuottavuusohjelmaan. Tältä osin Ilmatieteen laitos tunnistaa tarpeen, mutta pitää samalla erittäin tärkeänä säästövelvoitteiden kohdentamista läpinäkyvin, oikeudenmukaisin ja eri toimijoiden kehitysvaiheen ja toiminnan luonteen tunnistavin perustein. Esimerkiksi Ilmatieteen laitoksen talousarviorahoituksesta n.20% kohdistuu kansainvälisten järjestöjen jäsenmaksuihin (2024). Vastaavanlaisia menoja, joihin säästöjä ei voi kohdentaa, on muissakin osissa toimintaa ja lisäksi suuri osa tulonhankinnasta edellyttää sitoutumista tiettyihin menoihin.
   On myös huomioitava, että laitoksen taloutta heikentävät jo nyt kasvavat uudet tehtävät ja yleinen hintatason nousu, jota ei ole palkkausmenoja lukuunottamatta kompensoitu. Edelleen säästökeinona mainittu palvelujen digitalisaatio on laitoksella toteutettu jo vuosikausia sitten, joten todelliset säästöjen tekemisen mahdollisuudet toimintaa voimakkaasti haittaamatta ovat heikot.

Marko Viljanen
Hallintojohtaja